

MAKTABDA XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA TA'LIM SIFATINI BOSHQARISH

Otavaliyeva Odina Hamidullo qizi

Toshkent shahar Nizomiy nomidagi TDPU
Ta'lim muassasalarining boshqaruvi yo'nalishi
1-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10506265>

Annotatsiya. Ushbu maqolada umumta'lim maktablarida ijtimoiy-ma'naviy muhitni tashkil etish va boshqarishda tarbiyaning yaxlitligi va tarbiyaning tizimliliigi jarayoni haqida so'z yuritiladi. Tarbiyaning yaxlitligi bolani tarbiyalash va o'qitish jarayonlarining, shuningdek, o'quvchilarning jamiyat talablari asosida kamolotga yetkazish va shakllantirishga qaratilgan maqsadning ajralmas birligi sifatida namoyon bo'ladi.

Kalit so'zlar: ma'naviy muhit, ijtimoiy faol shaxs, pedagogik boshqaruv, tarbiyaviy jarayonlar, ijtimoiy.

MANAGEMENT OF THE QUALITY OF EDUCATION IN THE SCHOOL BASED ON FOREIGN EXPERIENCES

Abstract. This article talks about the integrity of education and the systematic process of education in the organization and management of social and spiritual environment in general education schools. The integrity of education is manifested as an inseparable unity of the processes of raising and teaching a child, as well as the goal of improving and forming students based on the requirements of society.

Key words: spiritual environment, socially active person, pedagogical management, educational processes, social.

УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ В ШКОЛЕ НА ОСНОВЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА

Аннотация. В данной статье говорится о целостности образования и системности образовательного процесса в организации и управлении социальной и духовной средой в общеобразовательных школах. Целостность образования проявляется как неразрывное единство процессов воспитания и обучения ребенка, а также цели совершенствования и формирования учащихся исходя из требований общества.

Ключевые слова: духовная среда, социально активная личность, педагогический менеджмент, воспитательные процессы, соц.

KIRISH

Rivojlangan mamlakatlarda, shuningdek, mamlakatimizda xam umumta'lim maktablarida ijtimoiy-ma'naviy muhitni tashkil etish va boshqarish masalalari dolzarbligicha qolmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2020 yil mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirish, ilm-fan sohasi rivojini jadallashtirish masalalari muhokamasi bo'yicha videoselektor yig'ilishida "taraqqiyotning tamal toshi ham, mamlakatni qudratli, millatni buyuk qiladigan kuch ham ilm-fan, ta'lim va tarbiyadir" – deb, ta'kidlangani va davlat siyosatiga olib chiqilgani ham fikrimizning yaqqol isbotidir.

O'zbekistonda ta'lim tizimini kompleks rivojlantirish, malakali kadrlar tayyorlash maqsadlariga katta kuch va mablag'lar yo'naltirilmoqda. Maktabgacha ta'lim, maktab va oliy ta'lim tizimlari, ilmiy-tadqiqot muassasalari faoliyatida sifat o'zgarishlari ro'y bermoqda.

Mamlakatimiz umumta'lim maktablari tizimida amalga oshirilayotgan modernizatsiya jarayonlar va islohotlar, zamonaviy bilim va ko'nikmaga ega kadrlarini yetishtirish lozimligini ko'rsatmoqda. Bu esa o'z navbatida umumta'lim maktablari rahbarlariga va pedagogik jamoaga bog'liq. Yurtimizda o'qituvchining obro'si va maqomini yuksaltirish, o'quv dasturlari va metodikasini to'liq qayta ko'rib chiqish, maktabni ta'limning keyingi bosqichlari bilan uzviy bog'lash, o'qituvchilarni qog'ozbozlikdan xalos etish, o'z ustida ko'proq ishlashi uchun sharoit yaratish, faoliyatini munosib rag'batlantirish, maktab infratuzilmasi va undagi ma'naviy muhitni yaxshilash kabi masalalariga davlat siyosati darajasida e'tibor qaratilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ta'limga yangi mexanizm sifatida davlat idoralari va mahalliy boshqaruv organlari rahbarlari, shuningdek, mahalliy kengashlar hamda deputatlarning masalaga yondashuvini o'zgartirish, ularning mas'uliyati, javobgarligi va hisobdorligi mexanizmlari joriy etilmoqda.

Xususan, Xalq deputatlari mahalliy Kengashlari tomonidan maktab direktorligiga nomzodlarni ko'rib chiqish yo'lga qo'yildi.

Boshqaruvda qo'llanilayotgan yana bir ijobiy imkoniyatlardan biri - maktab direktorlarini lavozimga tayinlash bevosita mahalliy kengashlar bilan kelishilgan holda, tanlov asosida amalga oshirilayotganidir. Har bir nomzod maktabning ko'rsatkichlarini kelgusi 3 yilda yuqori darajaga olib chiqish bo'yicha o'z dasturi bilan tanlovda ishtirok etadi va har yili kengashlar oldida hisobot beradi. Bundan asosiy maqsad – maktablarning samarali faoliyatini tashkil etishga erishishdir. Maktablarda bilim bilan birga tarbiya va ma'naviy jarayonlar samarasini oshirish uchun hududlarda yashab, ijod qilayotgan shoir va yozuvchilarni faoliyatga jalb qilish hamda maosh to'lash yo'lga qo'yildi.

Xorijiy tajribadan kelib chiqib, 7-sinf dan boshlab, o'g'il-qizlarning kasbga qiziqishlarini aniqlash va bosqichma-bosqich kasbga yo'naltirish amaliyoti joriy qilinmoqda.

Maxsus reyting ishlab chiqilib, uning natijalariga qarab, maktab direktorlari va o'rinbosarlari, o'qituvchilar, hokimlar va ularning ta'lim bo'yicha maslahatchilari faoliyatiga baho beriladi.

Pedagogik boshqaruv funksiyasining mohiyati boshqaruv tizimi tomonidan rejalashtirilgan boshqaruv jarayonlari va tizimlilikni ta'minlashni maqsad qilgan xatti-harakatlarni amalga oshirish uchun boshqariladigan ob'ekt bilan munosabatida ifodalanishiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, yuqoridagilarni amaliyotda ijrosini ta'minlash uchun boshqaruv tizimi va boshqaruv ob'ekti munosabatlarini to'g'ri yo'lga qo'yish eng muhim bosqich hisoblanadi.

Albatta ushbu jarayonni tashkil etishda pedagogik monitoringni to'g'ri tashkil etish kerak. Xususan, ta'lim-tarbiya berish jarayonlarida kuzatuv, nazorat, tahlil qilish va baholashni tashkil etish kerak. Buning uchun maktab rahbariyati va uslubiy kengash pedagogni ijtimoiy-ma'naviy muhitni barqarorlashtirish vositalari bilan qurollantirishga qaratilgan ilmiy-hmetodik faoliyatni samarali yo'lga qo'yishlari, jarayonni tashkil etishning umumiy va xususiy maqsadlarini aniq belgilab olishlari kerak.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim jarayonida pedagogik monitoringning tarkibi va mazmunini takomillashtirish davlat ta‘lim standartlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida hamda o‘quv-tarbiya jarayoniga pedagogik monitoringni baholash mezonlari va ko‘rsatkichlarini takomillashtirilgan holda shaxsga yo‘naltirilgan texnologiyalar vositasida o‘tilayotgan fanlarning imkoniyatlaridan foydalangan shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim jarayonida, pedagogik monitoringni samarali rivojlantirishni ta‘minlovchi pedagogik omillarni aniqlash va zarur shart-sharoitlarni yaratish maqsad qilib belgilanadi.

Bugungi kunda umumta‘lim maktablarida ijtimoiy-ma‘naviy muhitni tashkil etish va boshqarishda tarbiyaning yaxlitligi va tarbiyaning tizimliliği jarayoniga e‘tibor berilmoqda. Tarbiyaning yaxlitligi bolani tarbiyalash va o‘qitish jarayonlarining, shuningdek, o‘quvchilarning jamiyat talablari asosida kamolotga yetkazish va shakllantirishga qaratilgan maqsadning ajralmas birligi sifatida namoyon bo‘ladi.

Ta‘limning mazmunini asosan dunyo haqidagi ilmiy bilimlar tashkil etadi. Tarbiyaning mazmunida me‘yorlar, qoidalar, qadriyatlar, ma‘naviy boyliklar ustunlik qiladi. O‘qitish asosan aql-idrokka ta‘sir ko‘rsatadi, tarbiyalash esa, birinchi navbatda shaxsning doimiy iste‘mol sohasiga aylangan. Ikkala jarayon shaxsning ongi va xulq-atvoriga birday ta‘sir ko‘rsatadi va ijtimoiy rivojlanishiga zamin yaratadi.

Tarbiyaning tizimliliği tarbiyaviy jarayonda umumiylikni tashkil etadi, chunki tarbiyaviy jarayonlar bir nechta tizimlarning turli xususiyatlaridan iborat. Aytish mumkinki, tarbiyaviy jarayonlar – bu tarbiyaviy tizim holatlarining ketma-ket almashinuvidir. Tarbiyaviy jarayonni tizimli ravishda ko‘rib chiqish, tizim va jarayonning tuzilmaviy xususiyatlarini, shuningdek, ular o‘rtasidagi funksional aloqalarning ajratib ko‘rsatilishini ifodalaydi. O‘qituvchi uchun har bir tarbiyaviy uslubning o‘ziga xos xususiyatini, mohiyatini, birining boshqasiga ta‘siri natijasida o‘zgarishini anglab yetishi muhim ahamiyat kasb etadi [3,1].

Ijtimoiy-ma‘naviy muhitni boshqarish va to‘g‘ri qarorlar qabul qilishda, avvalo, ijtimoiy-ma‘naviy muhitning muhim omillaridan biri bo‘lgan tarbiyaviy jarayonni harakatlantiruvchi unsurlarni ajratib olish lozim. Inson tarbiyasiga qo‘yiladigan, uning hayotida yuzaga keladigan talablar va uning huquqiy imkoniyatlari, ijtimoiylashuvi, shaxsiy rivojlanish darajasi o‘rtasidagi ziddiyatlar bunda asosiy manba bo‘lib hisoblanadi[3,2].

Shu sababli ziddiyatlarni bartaraf etish maqsadida amalga oshiriladigan xatti-harakatlar va pedagogik faoliyat ijtimoiy-ma‘naviy muhitni tashkil etish mexanizmining asosi bo‘lishi lozim. Bunday ziddiyatlar yuzaga kelmasligi uchun umumta‘lim maktablari jamoasi tomonidan belgilangan ta‘lim va tarbiya bilan bog‘liq maqsadlarni o‘z vaqtida, sifatli va uzluksiz amalga oshirilishi maqsadga muvofiq sanaladi. Bu esa aynan, xorij va mamlakatimiz ta‘lim tizimi tajribasidan kelib chiqadigan bo‘lsak, pedagogikaning metodikasi, jamiyatda ro‘y berayotgan o‘zgarishlar, ijtimoiy muhitdagi mavjud vaziyatdan kelib chiqib qabul qilinadigan qonunlar, qarorlar va qoidalar, ijtimoiy-siyosiy maqsadlar va milliy qadriyatlar, davlat taraqqiyotini belgilab beruvchi ijtimoiy-iqtisodiy omillarni to‘laqonli tushuna oladigan pedagoglarni shakllantirish va pedagogik faoliyatga yo‘naltirishni talab etmoqda. Sababi shaxsni tarbiyalashning tarbiyaviy maqsadi o‘z o‘zidan mamlakatning maqsadlari bilan uzviy bog‘liq bo‘ladi. Ijtimoiy-ma‘naviy muhit barqarorligi ham aynan davlat tanlagan yo‘l va strategiyasi bilan hamohang bo‘ladi. Aynan, G‘arb va Sharq mamlakatlari o‘rtasida milliy va an‘anaviy

qarashlar o'rtasida qarama-qarshiliklarning mavjudligi, aksariyat G'arbda ijobiy samara bergan metodlarni Sharqda to'g'ridan to'g'ri qo'llab bo'lmasligi ham shu jarayonlar bilan bog'liqdir.

NATIJARLAR

Aynan mana shu jihatlarni inobatga olgan holda 2022 yil 11 may kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026 yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi PF-134-sonli Farmoni qabul qilindi. Mazkur farmonga asosan, 2022-2026 yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dastur tasdiqlandi.

Quyidagilar Rivojlantirish dasturining asosiy yo'nalishlari etib belgilandi:

– maktab ta'limiga ilg'or xalqaro tajribalar asosida ishlab chiqilgan Milliy o'quv dasturini to'laqonli joriy etish hamda mahalliy va xorijiy mualliflar tomonidan yaratilgan zamonaviy darsliklarni amaliyotga kiritish;

– jamiyatda o'qituvchi kasbi nufuzini oshirish, pedagoglar uchun qulay ijtimoiy sharoitlar yaratish va mehnatini munosib rag'batlantirish;

– o'qituvchilarning yoshlarga ta'lim va tarbiya berishdagi mas'uliyatini, doimiy kasbiy rivojlanishdagi talabchanligini oshirish;

– umumiy o'rta ta'lim muassasalari uchun milliy kadrlar zaxirasini shakllantirish, ilg'or maktab direktori va namunali o'qituvchi mezonlarini ishlab chiqish hamda ular asosida rahbar va pedagog kadrlar faoliyatini baholab borish;

– umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tizimli tashkil etish, mazkur yo'nalishda uzluksiz monitoring, baholash va prognozlash mexanizmlarini yo'lga qo'yish, bola ta'lim-tarbiyasida oila, ayniqsa, ota-onaning o'rnini oshirish;

– o'quvchilarning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish, ularni kasblarga yo'naltirish tizimini takomillashtirish;

– alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning xalq ta'limi tizimiga integratsiyasini kuchaytirish hamda inklyuziv ta'lim jarayonlarini jadallashtirish;

– umumiy o'rta ta'limda barcha ma'lumot almashinuvi jarayonlarini Xalq ta'limi tizimini boshqarishning yagona dasturiy majmuasi orqali amalga oshirilishini hamda ushbu sohada elektron davlat xizmatlari ko'lamini kengaytirish;

– umumiy o'rta ta'lim muassasalarining navbatlilik koeffitsiyentini optimal darajaga yetkazish, zamonaviy modellar bo'yicha maktablarni qurish, rekonstruksiya qilish, mukammal ta'mirlash hamda zarur jihozlar bilan ta'minlash.

Agar yo'nalishlarga e'tibor qaratadigan bo'lsak, asosiy urg'u xorijiy tajribalarni o'rganish, o'quvchilarning shaxsiy kamoloti, o'qituvchilarning ijtimoiy faolligi va nufuzini oshirish, ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini tashkil etish, kasbga yo'naltirish, bo'sh vaqtni mazmunli tashkil etish, ta'lim va tarbiya uyg'unligini ta'minlash va sifatini kuchaytirish masalalariga qaratilgan.

Ushbu asosida Milliy o'quv dasturi ishlab chiqilib, amaliyotga joriy etilmoqda. A.Avloniy nomidagi xalq ta'limi muammolarini o'rganish va istiqbollarini belgilash ilmiy-tadqiqot instituti negizida A. Avloniy nomidagi pedagoglarni kasbiy rivojlantirish va yangi metodikalarga o'rgatish milliy-tadqiqot instituti tashkil etildi. Endi rahbar kadrlar va o'qituvchilarning malakasini oshirish, boshqaruv ko'nikmalarini shakllantirishga jiddiy e'tibor qaratilmoqda.

Islohotlar zamirida umumta'lim maktablarida ijtimoiy-ma'naviy muhitni tashkil etish va boshqarishda ijtimoiy faol shaxsni tarbiyalash masalasiga yondashilmoqda. Faol shaxsni shakllantirish, boshqarish, tarbiyaviy faoliyat natijasida yuksak ma'naviy va axloqiy xislatlarga ega bo'lgan yuqori malakali kadrlar tayyorlash tasodifiy harakatlar bilan emas, balki, oldindan belgilangan va puxta o'ylab tuzilgan tarbiyaviy maqsadlar asosida olib boriladi. Tarbiyaviy texnologiyada uning maqsadi, shakl va metodlari, shaxsning o'z o'zini tarbiyalash va qayta tarbiyalash jihatlari muhim ahamiyat kasb etadi.

Yana bir muhim jihat shundaki, Farmonga muvofiq, maktab direktori lavozimiga nomzodlar menejerlik sertifikatini olish uchun milliy-tadqiqot institutida maxsus pullik dasturlar asosida jamoada ishlash va ota-onalar bilan muloqot qilish, boshqaruv, moliyaviy hisob kitoblarni amalga oshirish hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ko'nikmalariga o'qitiladi. Buning asosiy zamirida esa ta'lim va tarbiya sifatini yanada oshirish, ta'limda boshqaruv samaradorligini oshirishga erishish, ta'lim muassasasi ichida va uning tashqarisida ijtimoiy muhitni barqarorlashtirish masalasi turibdi.

Haqiqatdan, umumta'lim maktabida ijtimoiy-ma'naviy muhitni tashkil etish va boshqarishda direktorlarda nafaqat rahbarlik balki liderlik qobiliyatini shakllantirish ham muhimdir.

Birinchidan, direktorlarda menejerlik ko'nikmalarini shakllantirish, ularning to'g'ri qarorlarni qabul qilish, resurslardan unumli foydalanish, xodimlar va nizoli vaziyatlarni boshqarish, faoliyat samaradorligini oshirish imkoniyatlarini beradi.

Ikkinchidan, bugungi kundan zamonaviy boshqaruv uslublarning o'zgarib borayotgani rahbarlardan mahoratli boshqaruvni talab qilmoqda.

Uchinchidan, zamonaviy menejerlardan axborotlardan to'g'ri foydalana olish, nafaqat tashkilotdagi xodimlar ichidagi muhitni, bir vaqtning o'zida tashkilotdan tashqaridagi muhitni ham maqsadga yo'naltirish lozimligini talab qilmoqda.

Shu sababdan ham, boshqaruv kadrlarini menejerlik bo'yicha ko'nikmalarga o'qitish muhimdir. Bu orqali pedagogik jamoa va o'quvchilar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni ijobiy tashkil etish, mavjud muhitni boshqarish imkoniyati oshadi.

Ta'lim muassasalarida ijtimoiy-ma'naviy muhitni tashkil etish va boshqarishda yana bir muhim pedagogik imkoniyatlardan biri sifatida bir necha mustaqil bo'lgan, lekin o'zaro ta'sir ko'rsatuvchi kuchga ega tarbiyaviy jarayonlarni to'g'ri hamda tizimli tashkil etishdir. Jumladan:

- tarbiyaviy jarayonda ob'ekt va sub'ekt o'rtasidagi o'zaro kommunikativ munosabat;
- bir maqsadga qaratilgan va aniq mazmunga ega tarbiyaviy metodlar;
- uzluksiz faoliyatli tarbiyaviy jarayon va uning ijobiy natijalari;
- jamoaning norasmiy liderining tarbiyaviy jarayonga ta'siri.

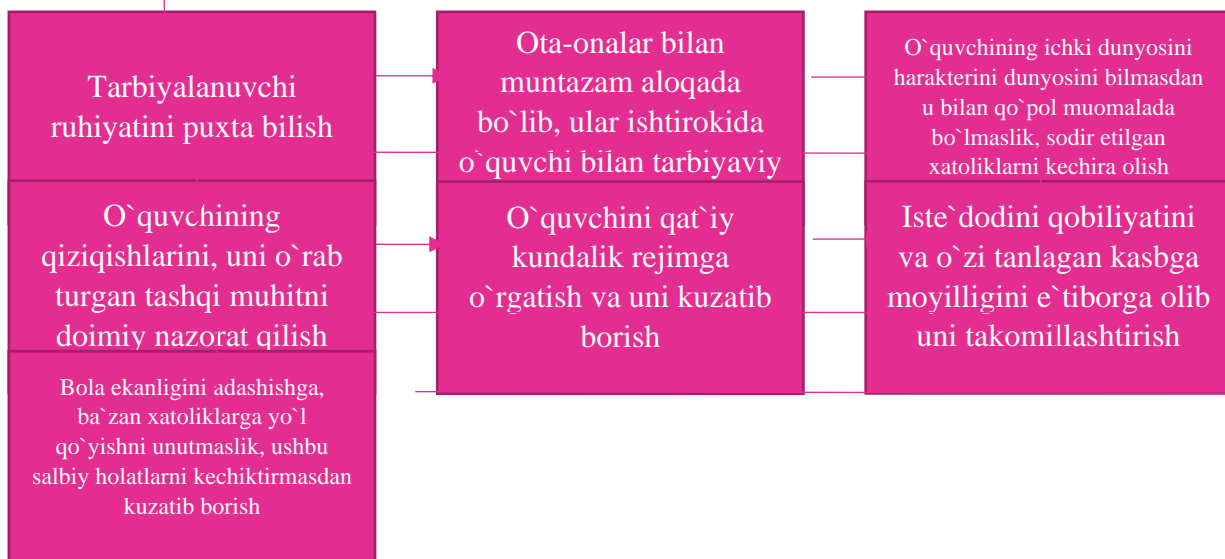
Shu o'rinda ta'lim-tarbiya jarayoni muhim ob'ekt bo'lsa, o'qituvchilar va o'quvchilar, ularning ota-onalari, jamoatchilik vakillari jarayonning sub'ektiga aylanadilar. Ular o'rtasida munosabatni to'g'ri tashkil etish, maqsadga yo'naltirish muhimdir. Bugungi kunda ta'lim-tarbiyaning asosiy maqsadi barkamol avlodni yoki komil insonni tarbiyalashdir. Shu maqsadda, uzluksiz ta'lim-tarbiya tizimi joriy etilib, doimiy isloh etib borilmoqda.

Shu o'rinda, A.S.Makarenkoning "Mutlaqo to'g'ri bo'lgan hech qanday pedagogik tadbiri yoki sistemani o'rnatish mumkin emas. Hozirgi daqiqada, hozirgi bosqich sharoitlari va

talablaridan kelib chiqmaydigan har qanday qotib qolgan qoida hamisha noto'g'ri bo'ladi" - deb bildirgan fikrni unutmazlik lozim.

MUHOKAMA

Yuqorida keltirilganlarning barchasini tizimlashtirgan holda ijtimoiy-ma'naviy muhitni tashkil etish va boshqaruvni samarali modellashtirish lozim bo'lib, bunda birinchi navbatda, tarbiyani samarali modellashtirish kerak. Albatta, bu jarayonda uning harakatlantiruvchi kuchini, ya'ni o'quvchining tarbiya jarayonidagi faoliyatini yaxshi bilish kerak. Pedagog yoki pedagogik jamoa quyidagi holatlarni inobatga olishi kerak:

XXI asrda turli sohalarida kuzatilayotgan islohotlar qatori ta'lim-tarbiya sohasi, xususan, maktablarda, o'qitishda turli hodisalar, jarayonlar va chaqiriqlarga nisbatan barqarorligini ta'minlanib, rivojlanib va takomillashib kelmoqda.

Bugungi kunda, o'quv-tarbiya jarayonlarini tashkil etishning an'anaviy va noan'anaviy shakllarini qo'llash, o'qitishga zamonaviy yondashuvlar asosida shiddat bilan o'zgarib borayotgan jamiyat talablariga mos ravishda ta'lim sifatini oshirish talab etilmoqda.

Tarixdan bilamizki, XX asr boshlarida aksariyat davlatlarda maktab ta'limining maqsadlari odamlarni savodga o'rgatish bo'lgan va mazkur davrning birinchi yarmida yuz bergan, misol uchun, birinchi va ikkinchi jahon urushi, tabiat katalizmlari va ommaviy kasalliklar ta'lim sohasi taraqqiyotiga salbiy ta'sir qilgan.

XXI asrda maktab ta'limi maqsadlari o'zgarib, o'quvchilarda savodxonlik, kompetensiyalar va shaxsiy sifatlar/fazilatlarini shakllantirish hamda rivojlantirish ustuvorlik kasb etmoqda.

Har ikki davrning o'ziga xos umumiyliigi mavjud bo'lib, bunda maktabning barqarorligini tabiiy va texnogen hodisalar, holatlar sinalgan va sinalmoqda. Buning o'ziga xos ijobiy va salbiy jihatlari mavjud bo'lib, ular insoniyatni o'z taraqqiyot yo'liga tanqidiy nazar solish va qayta anglashga majbur qiladi.

Yaqinda, bir ofat butun dunyoni, barchamizni larzaga soldi, insoniyatga, uning olmasumul texnologik va innovatsion yutuqlari-yu, g'ayri tabiiy qudratiga qaramasdan, bir necha kunda misli ko'rilmaz ijtimoiy-iqtisodiy talofatlar yetkaza oladigan virus oldida ko'plab

davlatlar esankirab qoldi. Bunday global chaqiriq barcha sohalar kabi ta'lim yo'nalishida ham yangi talablarni shakllantirdi.

Koronavirus tufayli karantin davrida ta'lim tizimida o'qitishning masofaviy shaklidan faol foydalanish zarurati tug'ildi. Ko'pgina odamlar ushbu mashg'ulotlarga nostandart, yangi narsa sifatida qarashsa-da, turli munosabatlar bildirmoqda va bu ajablanarli emas.

Ammo noma'lumlik, xavotirlanish va yangi texnologiyalardan qo'rqish insonni rivojlanish yo'lidan to'xtata olmaydi. Aks holda, insoniyat birinchi ilmiy kashfiyotlar davridayoq o'z taraqqiyotini to'xtatgan bo'lardi - u har qanday sharoitda foydalanishi mumkin bo'lgan vositalarning eng foydalisini tanlab, zararlilaridan voz kecha oladi. Ta'lim olish uchun, aynan, shu narsa zarur.

Xalq ta'limi tizimida joriy etilgan ta'lim olishning innovatsion formati (<http://maktab.uz/>, <https://t.me/uzeduonlinemaktab>) bo'yicha tug'ilyotgan savollarga javob topish maqsadida masofaviy mustaqil ta'limning afzalliklarini o'rgandik. Ular:

O'quvchiga qulay sharoit va muhitda ta'lim olish, mustaqil dars qilish vaqti va yo'nalishini tanlash (videodarslarni takror ko'rish mumkin) imkonini beradi.

Masalan, u kun bo'yi turli fanlarni yoki bittasini, masalan, kimyoni o'rganishi, darslikdagi ma'lumotlarni o'qishi, biror mavzu bo'yicha video taqdimotlarni tomosha qilishi, topshiriqlarni bajarishi, hatto kichik tajriba yoki tajribalar o'tkazish, tajriba orqali o'qigan bilimlarini o'rganish (uy-ro'zg'orda kimyoviy jarayonlarni kuzatish) bilan shug'ullanishi mumkin.

Dars qilishda ota-ona/ oila a'zolari ko'magidan foydalanish, o'zini erkin (noto'g'ri javob berib yoki vazifani noto'g'ri bajarib qo'yish xavotiri bo'lmaydi) his qilishi mumkin.

Maktabda bola o'z faoliyatini baholashiga o'rgangan, ya'ni u har doim uning natijalarini baholashini kutadi (o'qituvchidan maqto'v, tengdoshlarning olqishi kabi). Bunday fikrlash tarzini shakllantirish jarayonida bola o'z muvaffaqiyatsizliklarini mag'lubiyat deb biladi, agar vazifani bajara olmasa yoki dars mavzusini yaxshi tushunmasa, savodsiz ko'rinishdan qo'rqadi. Natijada, bola o'qishga qiziqmay qo'yadi, u o'qishni faqat yaxshi baho olish, o'qituvchi va ota-onasi talabiga javob berish deb qabul qiladi.

Turli ta'lim resurslaridan onlayn va mustaqil foydalanishda o'zi uchun zarur sur'atni tanlaydi yoki ota-onasi bolaning shaxsiy xususiyatlaridan kelib chiqqan holda amalga oshiradi.

Masalan, o'quv materialini o'zlashtirish uchun ko'p vaqt talab qiladigan sekin harakatlanadigan bolalar maktabda umuman hech narsa qila olmasliklari mumkin, ammo masofaviy ta'lim/maktabda ular to'liq namoyon bo'ladi. Axir, bu yerda hech kim ularni baholamaydi, darsning tez tugashidan qo'rqib, darslikdan yoki partadoshidan ko'chirishga hojat qolmaydi.

O'rta ta'lim bo'yicha o'quv dasturi barcha maktablar uchun bir xil bo'lishiga qaramay, masofaviy o'qitish ancha kam vaqt talab etadi.

Maktabda dars belgilangan vaqt davom etadi (siz bilganingizdek, 45 daqiqa), agar o'quvchi darsni o'rgangan bo'lsa va topshiriqni belgilangan muddatdan oldin bajargan bo'lsa ham, u qo'ng'iroqni kutishga majbur bo'ladi. Shuningdek, agar biz maktabga borish va aksincha (ayniqsa maktab uzoqda bo'lsa) maktabdan qaytish uchun ketadigan vaqtni uyda boshqa mashg'ulotlarga sarflash mumkin.

O'quvchi mustaqil ta'lim olishda o'zini o'zi boshqarish va o'zini tarbiyalash ko'nikmalari rivojlanadi, bunday muvaffaqiyat nafaqat maktab davrida, balki keyingi kasbiy faoliyatida va hayot tarziga ijobiy ta'sir qiladi.

O'zini tartibga solish qobiliyati nafaqat o'qish va ishlashda, balki kelajakda oilada, bolalarni tarbiyalashda, sevimli mashg'ulotlarida, do'stlar va tanishlar bilan muloqotda ham zarurdir.

Masofaviy ta'lim jarayoni ishtirokchilarining AKT foydalanish ko'nikmalari rivojlanadi, axborot makoni, ijtimoiy tarmoqlarda ishlash madaniyati oshadi. Masofaviy mustaqil ta'lim maktab ta'limiga mutlaq muqobil emas, balki to'ldiruvchi sifatida samarali bo'la oladi va ayrim kamchiliklardan ham holi emas.

Jumladan, ota-ona tomonidan berilgan ko'mak o'qituvchi ko'magidek professional bo'lmasligi mumkin (ammo, masofaviy ta'limda shaxsiy omil muhim emas, o'qituvchi bilan internetda aloqa o'rnatishi mumkin).

O'quvchining tengdoshlari bilan jonli muloqotda bo'lishi, ya'ni ijtimoiylashuv imkoniyatlari cheklanib qoladi.

Maktab o'quvchilari uchun masofadan o'qitishning asosiy kamchiligi, shubhasiz, jamiyatning a'zosi sifatida bolaning shaxsiyati shakllanadigan ijtimoiy muhitning yo'qligi. Shu sababli, kelajakda, jamoada ishlashda qiyinchiliklar bo'lishi, raqobat muhitida harakat qilish va mavjud sharoitlarga moslashish qobiliyati yetishmasligi mumkin.

Shuningdek, masofaviy ta'limda ota-ona bolaning ijobiy va salbiy hissiyotlari, o'rganishni istamasligi, diqqatni jamlay olmaslik, mavzuni tushunmaslik, yomon kayfiyat, psixologik manipulyatsiyalar, masalan "ko'zlarim kompyuterdan og'riyapti", "men toza havodan nafas olmoqchiman", "siz qanday qilib tushuntirishni bilmayapsiz", " Men charchadim va uxlashni xohlayman " kabi holatlari kuzatilishi mumkin.

Ota-onalarning o'zlari ham turli emotsional holatlarni boshidan kechiradi. Farzandlarining ta'lim-tarbiyaviy ehtiyojlari, yutuqlari, kuchli va zaif tomonlari haqida bilib oladi.

Ular ayrim paytlarda kuchsizlikdan umidsizlikka tushish va muvaffaqiyatdan xursand bo'lish, zarur bo'lsa tasalli berish, hayotiy tajribasi asosida dars berish, tushuntirish, bardoshli bo'lish, qoyil qolish kabi psixologik holatlarni boshidan kechiradi. Bularsiz, afsuski, bolani o'qitish texnik harakat bo'lib qoladi, ya'ni tarbiyaviy ahamiyati yo'qoladi.

Masofaviy ta'lim jarayonida ota-onalar nazorati oqilona bo'lishi, bolani majburlamaslik va unga bosim o'tkazmaslik kerak (oddiy dangasalik va itoatsizlik bundan mustasno). Uning fe'l-atvori xususiyatlarini hisobga olish (ya'ni psixolog bo'lish kerak), mustaqil ishlashga odatlantirish, u uchun vazifalarni bajarmaslik, aksincha, unga o'z kashfiyotlarini qilish va undan zavqlanish imkoniyatini beradigan eng zarur narsalarga yordam berish lozim.

Maktab o'quvchilari uchun masofadan o'qitish usullarining o'ziga xosligi, innovatsionligi va dolzarbligini ta'kidlaydigan bir qator jihatlar mavjud, ayniqsa karantin davrida:

-O'quv jarayonining o'qituvchi va o'quvchining bevosita o'zaro muloqotini talab qilmaydi;

-Asosan axborot almashinuvining elektron vositalari (videodarslar, elektron resurslar, o'quv filmlari, virtual laboratoriyalar va b.) qo'llaniladi;

-Muntazam interfaol ta'lim olish, epizodik emas va o'quv faoliyati natijalari samaradorligi uchun katta mas'uliyat o'quvchilar va ularning ota-onalariga yuklatiladi.

Hozirda, masofadan o'qitish zarur chora sifatida qabul qilindi, ammo kelajakda u turli yoshdagi o'quvchilar uchun qulay, rivojlantiruvchi va mustaqil masofaviy ta'lim olishning qo'shimcha shakli bo'lib qolishi shubhasiz.

XULOSA

Xulosa qilinganda, masofaviy ta'lim quyidagi hollarda samarali natija beradi:

-Nogiron bolalar uchun;

-Ayrim ilg'or maktablarda ta'lim olishni istaganlar, ammo hududning uzoqligi sababli yuqori malakali pedagogik yordamdan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lmaganlar;

-Qo'shimcha ta'lim olish; ta'lim faoliyatining individual sur'atlariga mos ravishda iqtidorli bolalar bilan ishlash; kasallik va sabablar tufayli vaqtincha uyda ta'lim olish ehtiyoji mavjud bolalar uchun. O'z o'rnida, masofaviy ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish o'qituvchi va ta'lim mutaxassislariga ham bir qator zamonaviy talablarni qo'yadi:

-O'z ustida mustaqil ishlash orqali kompetentlikni oshirishning eskicha yondashuvidan yangi, innovatsion yechimlariga o'tish;

-O'qituvchi o'zining elektron kutubxonasini shakllantirishi, ya'ni raqamli axborot ta'lim resurslarini to'plash, saqlash, yangilash va o'quvchilariga yetkazishga o'rganish;

-Kompyuter texnikasi, mahalliy tarmoq va internetga ulanish va ishlash imkoniyatlarini yaratish;

-Didaktik, metodik va elektron ta'lim resurslardan (rasmiy ta'lim portallari va vebsaytlar) samarali foydalanish;

Ota onalar. Hamkorlar va hamkasblar bilan elektron tarmoqdagi hamkorlikni yo'lga qo'yish ko'nikmalariga ega bo'lishlari zarur.

Shuningdek, ayni paytda, o'qituvchilarning AKT sohasidagi bilim va kompetensiyalarini rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratish, ularda media-savodxonlik va media-madaniyatni oshirish zarurati oshmoqda.

O'quv-tarbiya jarayonini o'quv-metodik ta'minlash (virtual laboratoriya ishlari, ta'lim dasturlari, o'quv-uslubiy materiallar va h.k.).

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, masofaviy ta'lim muhiti zamonaviy axborot, telekommunikatsiya va vebtexnologiyalar imkoniyatlariga ko'ra rangbarangligi, kontentning barcha yoshdagi iste'molchilarga moslashtirilganligi bilan o'ziga jalb etadi. Natijada, o'quvchilarga karantin sharoitida mustaqil ta'lim olishga ko'maklashish, elektron ta'lim resurslaridan samarali foydalanish, ularga yangiliklarni tezkor ravishda yetkazish imkonini berishi jarayon ishtirokchilarida qiziqishni kuchaytiradi. Foydalanishning oson va oddiyligi, yoshidan qat'i nazar barcha o'quvchilar va ota-onalarga masofadan turib yordam berish imkonini ta'minlaydi.

REFERENCES

1. Allayarova Soliha Narzulloevna (2020). AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYA LARI OLIY TA'LIM SIFATI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILI. *Sovremennoe obrazovanie (Uzbekistan)*, (4 (89)), 10-19.
2. Abdullaeva, G. A., & Allayarova, S. N. (2021). TARBIYA JARAYONI SIFATINI KVALIMETRIK MONITORING QILISH: MUAMMO VA YECHIMLAR. *Sovremennoe obrazovanie (Uzbekistan)*, (12 (109)), 63-70.
3. <https://xs.uz/uzkr/post/talim-tarbiya-tizimi-taraqqiyotning-yangi-bosqichi-muhokama-qilindi>
4. Abdullajonovna, A. G. (2021). Spiritual and moral criteria of student education. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(9), 38-42.
5. Erkaboyeva, N. Sh. "FEATURES OF MODERN UZBEK FAMILIES." *Ученый XXI века 4-1 (2016): 36-39.*
6. Г.Қ.Каримова. “Шахсга йўналтирилган таълим жараёнида педагогик мониторингни амалга ошириш имкониятлари”. *Мақтаб таълими журнали. Тошкент. №4(77)-сон. 2019 йил. 37-бет.*
7. А.Холиқов. “Педагогик маҳорат”. Тошкент. “Iqtisod-moliya”. 2010 йил. 184- бет. www.lex.uz.
8. А.С.Макаренко. “Сочинения” Москва, Педагогик фанлар академияси нашриёти, 1958 йил, 7-том, 362-бет.
9. Mahmudov, Y. F., & Xudoyqulov, X. J. (2011). *Milliy g'urur-ma'naviy komillik mezonlari*. T, Dizayn-Press 2011.327 b.
10. Hamrokulova, S. (2022). PEDAGOGICAL-PROGRAMM IMPLEMENTATION OF THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN HIGHER CLASS PUPILS OF SECONDARY SCHOOLS. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF EDUCATION AND COMPUTER SCIENCES (CAJECS)*, 1(4), 52-56
11. I. Karimov. *Barkamol avlod orzusi*. Toshkent. O'zbekiston. 1999 y.
12. Ta'lim: Zamonaviy daraja va moddiy bazani yaxshilash. *Adolat SDP qo'llanma*. Toshkent, 2014. 83-bet
13. Lazear, E.P. (2001). Educational production. *Quarterly Journal of Economics* 114, 777-803
14. Hanushek, E.A. (1999). Assessing the effects of school resources on student performance: an update. *Educational evaluation and policy analysis* 21, 154-164.
15. Krueger, A.B. Experimental estimates of education production functions. *Quarterly Journal of Economics*. 1999, 114 (2), pp. 497-532
16. Booser, M. and Rouse, C. (2001). Intraschool variation in class size: patterns and implications. *Journal of urban economics* 50(1), 163-189.
17. Mosteller, F. (1995). The Tennessee study of class size in the early school grades. *Future of children* 5(2), 113-127

18. D.W. Schanzenbach "The Economics of Class Size". Economics of education. USA. 2010, pp.183-190
19. Krueger, A.B. and Whitmore, D. (2001). The effect of attending a small class in the early grades on college-test taking and middle school test results: evidence from project STAR, Economic Journal 111, 1-28
20. Krueger, A.B. and Whitmore, D. (2002). Would smaller classes help close the black-white achievement gap? In Chubb, J.E. and Loveless I. (eds) Bridging the achievement gap, pp.11-46. Washington, DC. Brookings Institution Press 11. Angrist, J.D and Lavy, V (1999). Using Maimonides' rule to estimate the effect of class size on scholastic achievement. Quarterly Journal of Economics 114 (2), pp.533-575
21. Urquiola, M.(2006). Identifying class size effects in developing countries: evidence from rural Bolivia. review of economics and statistics 88(1), pp. 171-177